

SOVJETRYSK SKOLREFORM

Av O. KIHLESTEDT

Förbundssekreteraren i Högerns Ungdomsförbund, Olof Kihlestedt, har nyligen återvänt från ett besök i Sovjet, där han som medlem av en delegation från Sveriges Ungdomsorganisationers Landsråd speciellt intresserade sig för det sovjetryska skolsystemet. I nedanstående artikel redogör han för sina intryck.

I DEN mängd av nya intryck och upplevelser, som hopades under ett första kort besök i Sovjet, var det en liten episod som kom att bli det mest värdefulla minnet från resan. Jag skulle vilja kalla den för mötet med människan bakom propagan- dan.

Det hade lyckats att — utanför våra värdars ambitiösa program — få kontakt med en student, en vanlig ung man, som inte tillhörde den krets av entusiastiska ungdömmunister man brukade konfrontera oss med.

Vi gick och samtalade i folkvimmellet på en gata i Leningrad. Vintervädret var lyckligtvis mildt också efter svenska förhållanden. Jag hade inbjudit honom till mitt hotell, men eftersom polisen, enligt vad han upplyste mig om, under senare tid förbjudit det förut livliga

fraterniserandet mellan utlänningar och studenter, ansåg han det vara mindre farligt att träffa mig ute.

Den unge ryske studenten stannade, såg plötsligt på mig och ytttrade sedan med något odefinierbart i rösten: »Jag har läst FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Jag tyckte mycket om den — särskilt det avsnitt där det talar om undervisningen.»

Jag visste inte vad jag skulle svara, men medan vi fortsatte promenaden och utbytte erfarenheter om förhållandena i våra respektive hemländer började jag fundera över vad jag egentligen kände till om FN:s förklaring om de mänskliga rättigheterna. Jag beslöt mig då, att genast vid hemkomsten åter en gång läsa igenom denna förklaring. Nu har jag gjort det, och nu inser jag klarare än förut dess värde. Denne unge student uppskattade i så mycket högre grad än många av oss svenskar — vana som vi är vid det faktum att leva i en demokrati — värdet av dessa för oss så självklara teser.

Den del av FN-deklarationen, där det står talat om undervisningen

och som i så hög grad hade tilltalat den unge studenten, lyder så här:

»Undervisningen skall syfta till personlighetens fulla utveckling och till att stärka respekten för människans grundläggande fri- och rättigheter. Undervisningen skall främja förståelse, tolerans och vänskap mellan alla nationer, rasgrupper och religiösa grupper samt befordra Förenta Nationernas verksamhet för fredens bevarande.» (Artikel 26, moment 2.)

I moment 3 understrykes en sak, som svenska föräldrar nog också finner självklar:

»Rätten att välja den undervisning, som skall ges åt barnen, tillkommer i främsta rummet deras föräldrar.»

När man skall söka beskriva det ryska skolsystemet, tror jag att det är viktigt att från början påpeka hur olika våra utgångspunkter är. Det räcker här med att mot ovan angivna principer — allmänt omfattade hos oss — ställa upp ett avsnitt ur de teser, som Krustjev presenterat den 21:a partikongressen och som anger grunden för det sovjetryska skolsystemet:

»För att genomföra vår stora plan för det kommunistiska uppbyggnadsarbetet, måste vi fullkomna vårt arbete att uppfostra det sovjetryska folket, befordra dess kommunistiska samvete och aktivitet, och fylla den nya människan med en anda av kollekti-

vism och arbetsamhet, med en medvetenhet om sina plikter mot samhället, med känslan för socialistisk internationalism och patriotism, trohet mot det nya samhällets höga moraliska principer. Vi måste vara speciellt noga med att uppfostra den uppväxande generationen i kommunistisk anda, att bringa skolan närmare livets verklighet, att kombinera undervisning med produktivt arbete, att trygga förvärvandet av vetenskaplig erfarenhet hopsamlad av mänskligheten, att besegra resterna av kapitalism i folkets sinnen och fortsätta en orubblig strid mot den fientliga borgerliga ideologien.»

I Sovjet är människan underordnad staten, som i sin tur är underordnad det kommunistiska partiet. Typiskt nog talar Krustjev i fortsättningen om antalet individer — räknade i miljoner — och dessas nytta för staten, hur miljonerna skall dirigeras för att största möjliga effekt skall uppnås osv. Så t. ex. kommer grundskolan 1965 att ha 38–40 miljoner elever mot 30 miljoner 1958, eleverna i skolinternat kommer att bli 14 gånger så många eller 2,5 miljoner, antalet barn i kindergarten kommer att stiga från 2 280 000 i nuläget till 4 200 000. Imponerande projekt, imponerande siffror, men var finns människan, individen i det hela? Henne har man glömt bort.

Vår delegation gavs rikliga tillfällen att besöka skolor och universitet. Vi fick också företräde in-

för vice undervisningsministern Simin, som lämnade en fyllig redogörelse för både det nuvarande skolsystemet och det som man planerar genomföra fr. o. m. i år i samband med 7-årsplanen.

F. d. folkskolläraren och revolutionären Simin framhöll inledningsvis, att regeringen strävar efter att alla — både bönder och arbetare — skall få en både kulturell och praktisk utbildning. Alla måste också få klart för sig vilken uppgift som väntar — hur man skall bygga vidare på det kommunistiska samhället.

För närvarande har man i Sovjet en obligatorisk 7-årig botten-skola. Från år 1951 har en frivillig 10-årig skola funnits till. I städerna fortsätter omkring 90 % av skolbarnen t. o. m. tionde skolåret. På landet är förhållandena växlande, men omkring 50 à 60 % fortsätter sin skolgång efter sjunde skolåret. De stora avstånden och bristen på skollokaler är ett hinder på landsbygden.

Den som slutat den 10-åriga skolan äger i princip tillträde till universitet och högskolor. Konkurrensen är emellertid hård. Som exempel kan nämnas, att vid Moskvauniversitetet intas i medeltal bara en av fyra sökande.

Vid inträde till högskola och universitet fordras en sorts inträdesexamen. I denna ingår två ämnen som obligatoriska, ryska och ett främmande språk. De andra två à tre ämnena beror på vilken fakul-

tet vederbörande söker till. Poängberäkningen är 1-5. Vid lika uppnådd poäng faller erfarenhet av praktiskt arbete utslaget. För dem som kommer från praktiskt arbete anordnas speciella preparandkurser.

En del av dem som nu slutar den 7-åriga skolan beordras till yrkesskolor, där man utbildar lägre byggnadstekniker, agronomer, småskollärare, sjuksköterskor, kvalificerade industriarbetare och lantarbetare m. m. Dessa skolor lyder inte under undervisningsministeriet. Resten av ungdomarna får gå direkt till praktiskt arbete, dels inom industrin (1 $\frac{1}{2}$ %) och dels inom jordbruket (cirka 15-16%). Både för yrkesskolestuderande och ungdomar i praktiskt arbete finns det speciella kvällsskolor i vilka nu cirka 2 miljoner ungdomar studerar. Dessa kvällsstudier berättigar — lyckligt genomförda — till inträde vid universitet och andra högre skolor.

Vid flera tillfällen under Sovjetbesöket påpekades, att man vid universitet och högskolor är mer intresserad att ta in ungdomar som har varit ute i praktiskt arbete än dem som gått den teoretiska linjen. Dessutom framhölls gång på gång att alla ungdomar har möjlighet att få vidare studier. Vid samtal med en del studenter erfor jag, att man i Sovjet hade den uppfattningen, att det i Sverige råder någon slags diskriminering av begåvade arbetarbarn så att dessa

skulle ha svårare att komma in i högre skolor.

I Sovjet finns för närvarande 4 miljoner studenter vid universitet, institut och högskolor. 16 miljoner går i yrkesskolor och kvalificerade arbetarskolor. 30 miljoner går som förut nämnts i grundskolan. Ungdomskadrarna växer emellertid. Som exempel gavs, att i Sovjetryska delrepubliken nu finns 16 miljoner skolungdomar. 1965 beräknar man att dessas antal skall ha stigit till 20¹/₂ miljon.

Samtidigt som ungdomsskarorna tilltar, har man satt upp som mål att genomföra ett helt nytt skolsystem under loppet av 7 år! I botten för det nya systemet skall ligga en 8-årig obligatorisk grundskola — lika för alla. Man har fört hårda diskussioner angående differentieringen. En del skolmän hävdade, att de teoretiskt begåvade barnen skulle åtnjuta specialutbildning. Nu har man emellertid fastställt, att man inte bör skilja de begåvade barnen från de övriga.

Alla elever skall få samma utbildning i grundskolan. Naturligtvis inser man att inte alla kommer att klara sig lika bra, men de skall trots detta ha samma chans. För handikappade barn skall specialskolor inrättas, först och främst då för praktiskt arbete. Dessa kommer att bli internatskolor.

Några skolmognadsprov har man inte i Sovjet. Efter lärarens bedömning och efter remiss från läkare kan eleven lämna skolan un-

der första terminen och komma igen följande år. Speciella hjälpklasser finns fr. o. m. andra skolåret.

Efter grundskolan skall alla barn delta i något slags praktiskt arbete. Detta betyder dock inte, att alla avbryter studierna. En större del skall fortsätta studierna vid sidan om arbetet. Vidareutbildningen är uppdelad på fyra linjer eller utbildningsvägar.

De mest begåvade skall övergå till en treårig utbildning där två tredjedelar av tiden disponeras för allmän undervisning och en tredjedel av praktiskt arbete. Avsikten med att också dessa s. k. teoretiker skall utföra praktiskt arbete är att ge alla grupper i samhället en viss yrkesutbildning.

En annan grupp skall gå till s. k. tekniska skolor, som snarast är jämförliga med våra fackskolor. Vid dessa skolor leder utbildningen fram till exempelvis lägre teknisk utbildning, kompetens som småskollärare (1:a–4:e skolåret) eller sjuksköterska. Handelns folk får också sin utbildning vid dessa skolor. Både teoretikerna och de fackskoleutbildade får efter sin treåriga utbildning diplom, som i princip berättigar till inträde vid universitet eller högskola.

En stor del av ungdomen skall till praktiska yrkesskolor, där den teoretiska undervisningen inskränkes till att omfatta sådant som har samband med själva yrkesutbildningen. Allmänbildande ämnen får

eleven studera på fritid. Den fjärde och sista gruppen skall gå direkt till praktiskt arbete. Även här tänker man sig att eleverna skall vidareutbilda sig på kvällstid. Dessa båda grupper måste emellertid komplettera studierna för att vinna inträde vid universitet och högskolor.

Eftersom man insett att det inte är lätt att både arbeta och studera på samma gång, har myndigheterna i lag fastställt att arbetstiden skall förkortas för de ungdomar som bedriver kvällsstudier. För närvarande åtnjuter de extra semestertid. Hädanefter skall emellertid arbetstiden förkortas antingen så att ungdomarna får ett par dagar ledigt per vecka eller också kortare arbetstid varje dag. Hur arbetstiden skall förkortas fastställs av ministerrådet i varje republik.

En del ungdomar får således studera vidare omedelbart efter 11 års skolgång, en del får avbryta studierna i två à tre år för att arbeta i industri eller jordbruk. De får då finna sig i att sändas till platser var som helst i hela Sovjetunionen, där man är i behov av arbetskraft.

Undervisningssystemet är konstruerat så, att vem som helst skall ha möjlighet att komma in på vilken högre läroanstalt som helst. Därför ges minimiundervisning i vissa grundläggande ämnen så att eleven får möjlighet att välja vilken linje som helst. Skolan får

alltså inte vara så specialiserad, att det inte går att byta utbildningsväg. Man säger sig i största möjliga mån vilja ta hänsyn till individens intresseinriktning.

Vice undervisningsministern förklarade, att systemet bygger på de marxistiskt-leninistiska idéerna. I Marx-Engels teser till Internationalen och i Engels »De arbetande klassernas läge i England» står det beskrivet hur kapitalisterna under 1800-talet exploaterade ungdomarna. När det socialistiska systemet genomförts blir det en lycka för ungdomarna att få studera. Enligt Lenin bör teoretisk undervisning alltid vara förenad med praktiskt arbete. Skillnaden skall då försvinna mellan intellektuellt och kroppsligt arbete. På grund av den högt utvecklade maskinella utrustningen och genom en långt gående automation måste nutidens arbetare vara högt utbildade. Trots allt måste dock fysiskt arbete förekomma. Då fordras det också att ungdomen förberedes till detta. Han framhöll vidare, att för det kommunistiska arbetet fordras det »arbetarkänsla», solidaritet och samarbetsvilja. Alla ungdomar måste därför under en period fortsätta med något arbete i industri eller lantbruk, inom serviceyrken, inom det kulturella eller medicinska området osv. Största avseende måste fästas vid kombinationen praktik—studier.

1959 beräknar man att 1,6 miljoner skall sluta 10:e klassen. Alla

kan omöjligt gå vidare till högskolor och universitet. Det behövs heller inte. Efter 7-årsplanen skall 400 000 elever gå vidare till högskolorna per år. Resten måste då gå till någon annan sysselsättning inom industri eller lantbruk, där en god grundutbildning behövs. Enligt vår sagesman kunde man ej jämföra läget med det som råder i kapitalistiska länder. Han framhöll att man i Sovjet inte ville dela upp folket i klasser, i exempelvis intellektuella och arbetare, något som man betraktar som odemokratiskt. Människan — inte sociala skäl — skall fälla avgörandet.

För det nya systemet och för det växande elevantalet behövs nya skolor. I den Sovjetryska delrepubliken kommer under de närmaste 7 åren skolor för cirka 4 miljoner elever att byggas. För att täcka lärarbehovet för allmänna ämnen, finns två seminarier i varje republik. Speciallärare kommer att tas från industri och lantbruk och få pedagogisk specialutbildning.

Vice undervisningsministern sade sig känna till våra skolförhållanden och att vi fäster stort avseende vid utbildningen. Han framhöll till slut, att vi — oberoende av politiska system — troligen har samma

svårigheter och mål beträffande skolutbildningen.

Det ligger nära till hands att bli imponerad av, kanske rent av beundra den enorma utvecklingen i Sovjet. Det är inte heller omöjligt att man går iland med att genomföra den stora skolreformen inom ramen för sin 7-årsplan — även om det kan synas otroligt. Men man måste ändå varna för kritiklös beundran. På denna punkt kan det vara på sin plats att rent avslutningsvis dra en parallell med 20- och 30-talets totalitära stater i Europa.

Det hände på den tiden att turister kom tillbaka från en resa i Mussolinis Italien och glädjestrålade konstaterade landets frammarsch under hans egid, ty — tågen höll ju avgångstiderna korrekt! Samma felbedömning gjorde sig svenska resenärer skyldiga till som vid besök i Hitler-Tyskland bara lade märke till den välmående ytan — några koncentrationsläger hade man ju inte sett!

På samma sätt förhåller det sig med dagens Sovjet. Det är något som fattas, något som vi uppfattar som det mest fundamentala i vår tillvaro — nämligen individens frihet.